

ELS DRETS EDUCATIUS DE LA

infància

L'ADJUNT AL SÍNDIC DE GREUGES PER A LA DEFENSA DELS INFANTS ANALITZA ELS REPTES DE L'EDUCACIÓ A BARCELONA

Xavier Bonal, adjunt al Síndic de Greuges per a la Defensa dels Drets dels Infants, va oferir durant el ple de constitució del Consell Escolar Municipal de Barcelona les seves reflexions sobre «Els drets educatius de la infància: reptes de la ciutat». El professor de sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre fundador de la Xarxa Europea sobre Globalització i Educació ens explica, en aquest resum de la seva intervenció, les mesures que necessita la nostra ciutat per fer front a aquests nous reptes.

Ens hauríem de preguntar sobre de què estem parlant, ara i avui, quan parlem de dret a l'educació, i després preguntar-nos en quina posició es troba avui la ciutat, amb quins instruments i mecanismes compta i, per tant, quin tipus de resposta pot articular per fer front als reptes, entre els quals em semblen cabdals la cohesió social i el fracàs escolar.

Sobre el dret a l'educació, val la pena recordar una dada molt significativa, que tot sovint s'oblida, que és que a Espanya només fa vint anys —el 1986— que vam aconseguir que tots els nens i nenes de sis a catorze anys tinguessin un lloc escolar. Per tant, si bé avui podem dir —amb excepcions i circumstàncies que segurament tots coneixem— que pràcticament el 100% dels infants del nostre país estan escolaritzats, igualment és cert que ens enfrontem a noves necessitats, també de coneixement, que fan pensar que el dret a anar a l'escola és un dret que no es limita a allò que podríem entendre com el dret a l'educació.

Hi ha un fet molt constatat: existeixen noves necessitats, des del punt de vista del coneixement i de les demandes dels sectors productius, que impliquen graus de coneixença que van més enllà del que ara proporciona l'escola

obligatòria. I hi ha una dada molt significativa: allò que l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) considera el llindar per a la inclusió social i laboral dels joves és l'assoliment de l'educació secundària postobligatòria, i per tant l'OCDE ja està incorporant un element de postobligatorietat en el llindar mínim per a la inclusió laboral i social. Aquest fet ja demostra el caràcter limitat d'entendre el dret a l'educació exclusivament com el dret a l'escola obligatòria.

Hi ha un segon factor que no podem obviar i que és fruit de la democratització de l'accés a l'educació obligatòria. Aquesta democratització i l'accés de diversos grups socials a l'educació comporten la devaluació de l'escola, la devaluació d'allò que anomenem les credencials educatives. Una comparació simple dels nivells de qualificació de la població activa i els tipus d'ocupacions que desenvolupaven fa trenta anys amb els de l'actualitat ens demostra fins a quin punt s'ha produït aquesta devaluació de les qualificacions. Per desenvolupar pràcticament la mateixa feina, els nivells educatius són avui molt més elevats.

Per tant, ens agradi o no, els llindars educatius o la quantitat i qualitat d'educació a adquirir des del punt de vista d'allò a què un

Jordi Oliver

individu pot tenir dret són avui molt més alts del que ho eren fa trenta anys: fa trenta anys teníem moltes dificultats per assolir un dret a l'educació molt bàsic; ara tenim determinats aspectes coberts, però estem davant de reptes i dificultats que són més complexos.

Hi ha quatre espais d'educació, més enllà de l'escolarització obligatòria, que em semblen essencials per entendre, ara i avui, el dret a l'educació. Un, el primer, és que hem de tenir dret a una educació de qualitat. I això, que sembla una obvietat, no ho és tant si reflexionem sobre les diferents velocitats i les diferents qualitats que tenen les diverses ofertes educatives presents avui a la ciutat.

Un dret a l'educació, ara i avui, significa cada vegada més tenir oportunitats educatives fora de l'escola, en l'entorn que envolta l'escola però que no és estrictament escolar. Hi ha sectors socials que tenen l'oportunitat de complementar la formació reglada amb una formació en espais externs i hi ha sectors que no ho poden fer. I no parlo tan sols d'una formació estrictament acadèmica o de coneixement, sinó d'entorns i espais de sociabilitat i de socialització dels infants.

Actualment, dret a l'educació és també, cada cop més, tenir dret a una bona educació durant la primera infància. Hi ha experts i investigadors que ens mostren l'impacte po-

sitiu d'invertir en llars d'infants i escoles bressol de qualitat, que efectivament són una font d'estimulació cognitiva, de coneixement i d'habilitats comunicatives dels infants i que tenen, sobretot, projeccions i capacitats de neutralitzar diferències socials d'origen. Hauríem d'afegir-hi que tenir dret a l'educació avui és també tenir dret a l'educació postobligatòria.

BARCELONA, AVUI

Amb tots aquests elements, ens hem de preguntar com està Barcelona avui. Però no com està per complir el dret a l'educació en el sentit tradicional, sinó en aquest sentit

més ampli. La nostra ciutat té uns grans actius per fer front a aquests nous drets a l'educació i els ha de poder aprofitar, però també compta amb unes condicions socials que en poden dificultar l'assoliment. Si pensem en la història pedagògica de la ciutat i del seu Ajuntament, sabem que tenim capital, qualitat i formació de persones professionals amb unes grans aptituds.

«El dret a l'educació, ara i avui, significa cada vegada més tenir oportunitats educatives fora de l'escola.»

També és cert que tenim nous reptes i que no és fàcil fer-hi front. Un d'aquests reptes, segurament el més important en aquests moments, és el problema de la segregació escolar. És gairebé una paradoxa constatar que estem en una situació en la qual les exigències per una educació de qualitat són cada cop més altes, mentre que simultàniament ens trobem amb escoles que funcionen amb velocitats diferents i amb percentatges de població en risc d'exclusió molt diferents.

I no és una qüestió de dualització educativa entre xarxes. De vegades, és un problema de concentració en determinats barris, d'escoles públiques que no desitja ningú i d'altres que tenen una demanda excessiva. Hem de tenir la capacitat —i és un repte— de recuperar escoles estigmatitzades.

D'aquesta manera, més enllà de reconèixer que el problema de la segregació escolar té una

relació estreta amb el problema de la segregació urbana, existeixen instruments de política educativa que estan a les nostres mans per fer-hi front, tant des de la perspectiva de la planificació escolar com de l'acció pedagògica.

Hi ha instruments de planificació que inclouen la manera com fem els mapes i les zones, la manera com juguem amb les polítiques de ràtios i les reserves de places, i d'altres que depenen de quina sigui la nostra aposta en aquesta línia. Simultàniament, hi ha un marge d'acció pedagògica i d'esforç de recuperació de determinades escoles que amb una política decidida poden ser recuperades. A tall d'exemple, puc citar una experiència que em va cridar molt l'atenció: unes escoles a l'Aragó, especialment marginades, que apostaven per un ensenyament bilingüe castellà-anglès per atraure la demanda.

Un altre element que tenim damunt la taula és la capacitat d'intentar neutralitzar la projecció de determinades desigualtats fora de l'àmbit estrictament escolar. El poder adquisitiu de les famílies pot marcar unes grans distàncies en les possibilitats d'uns i altres, però crec que aquest és un terreny molt important per a la reflexió: Com obrim les escoles més enllà de l'horari escolar? Amb quin tipus d'activitats? Com les podem subvencionar? Quin tipus de formació complementària podem introduir en determinats centres?

També ara esdevenen absolutament essencials els recursos per a les necessitats educatives especials. Aquesta és, segurament, la mancança per excel·lència del nostre sistema. Les mancances fan referència al fet que no disposen ni dels dispositius, ni dels espais, ni de la disponibilitat de persones professionals especialitzades.

Un altre repte que tenim és l'escola bressol. Hi ha un pla 2004-2008 signat pel Departament d'Educació i la Federació de Municipis

que està permetent la creació de moltes places d'escoles bressol, però hem de vetllar per la qualitat de l'expansió i, en segon terme, ser conscients que malgrat aquest esforç reconegut, encara hi ha un volum de demanda no satisfeta molt significatiu, especialment a la ciutat de Barcelona. Per tant, és clar que aquest és un element central en el qual tenim terreny per córrer i en el qual cal invertir si volem parlar del dret a l'educació en sentit ampli.

Finalment, hi ha un altre terreny molt important a desenvolupar. Catalunya té, juntament amb les illes Balears, una de les taxes d'escolarització postobligatòria més baixes de tot l'Estat. Les possibilitats que proporciona un mercat de treball juvenil bastant dinàmic però força precari desincentiven aquesta escolarització. S'ha d'intentar, especialment amb mecanismes de lluita contra el fracàs escolar i contra l'absentisme escolar, que l'educació de molts dels nostres joves no acabi en l'ensenyament secundari obligatori. I ja no és una qüestió solament d'equitat educativa, sinó que també des d'una lògica econòmica és un tipus d'inversió absolutament central.

La darrera reflexió és que totes aquestes mesures no es poden dur a terme amb èxit si no es compta decididament amb l'àmbit local. I comptar decididament amb l'àmbit local no és únicament i exclusivament transferir responsabilitats, sinó buscar la coresponsabilitat perquè des de l'esfera local i des de l'Administració —en aquest cas, la Generalitat de Catalunya— es busquin els mecanismes que facin possible l'establiment de mesures per a la consecució de tots aquests reptes. Per tant, coresponsabilitat amb molt protagonisme de l'àmbit local en el context d'un instrument de consens com és el Pacte Nacional d'Educació, que ja està aprovat, i amb l'expectativa de tirar endavant mesures que vagin en la línia de fer front a aquests reptes en el si d'una hipotètica i futura Llei catalana d'educació.

Xavier Bonal

Adjunt al Síndic de Greuges per a la Defensa dels Drets dels Infants

 www.bcn.cat/cem
www.sindic.cat/infants

>> Xavier Bonal (a la dreta de la imatge), durant la seva intervenció.

